

Toruń, dnia 4 kwietnia 2019 r.

dr Michał Białkowski
Katedra Historii Dyplomacji
Wydział Politologii i Studiów Międzynarodowych
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

AUTOREFERAT
przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych

1. Imię i nazwisko:

Michał Białkowski

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej:

– tytuł zawodowy magistra na kierunku historia, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Nauk Historycznych, w zakresie historii, specjalność ogólnohistoryczna (2006), na podstawie pracy: „Dzieje rodu Radziwiłłów w latach 1492–1572”.

– stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Politologii i Studiów Międzynarodowych (2011), na podstawie rozprawy doktorskiej „Opozycyjna działalność Klubów Inteligencji Katolickiej w PRL w latach 1956–1980”.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych:

– od 1 października 2011 r. od chwili obecnej jestem zatrudniony na stanowisku adiunkta w Katedrze Historii Dyplomacji na Wydziale Politologii i Studiów Międzynarodowych UMK w Toruniu.

4. Wskazanie osiągnięcia naukowego wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017 r. poz. 1789):

a. tytuł osiągnięcia naukowego:

**Kościół katolicki w Polsce w okresie Soboru Watykańskiego II
i jego recepcji (do 1989 r.)**

b. publikacje wchodzące w skład osiągnięcia naukowego:

- 1) *Studia Soborowe, t. 1: Historia i nauczanie Vaticanum II*, red. Michał Białkowski, Oficyna Wydawnicza FINNA, Toruń 2013, ss. 591 + 16 ilustracji.
- 2) *Studia Soborowe, t. 2, cz. 1: Historia i recepcja Vaticanum II*, red. Michał Białkowski, GroupMedia, Toruń 2014, ss. 775 + 32 ilustracje.
- 3) *Studia Soborowe, t. 2, cz. 2: Historia i recepcja Vaticanum II*, red. Michał Białkowski, GroupMedia, Toruń 2015, ss. 856 + 32 ilustracje.
- 4) Białkowski Michał, *Biskup chełmiński Kazimierz Józef Kowalski na Soborze Watykańskim II*, w: *Studia Soborowe, t. 2, cz. 2: Historia i recepcja Vaticanum II*, red. Michał Białkowski, GroupMedia, Toruń 2015, s. 129–159.
- 5) „*Radość i nadzieja, smutek i trwoga...*” *Sobór Watykański II z perspektywy półwiecza*, red. Michał Białkowski, Dom Wydawniczy MARGRAFSEN, Toruń 2016, ss. 288.
- 6) Białkowski Michał, *Prymas Polski Stefan Kardynał Wyszyński i obchody milenium Chrztu Polski w diecezji chełmińskiej*, w: *1966. Milenium chrztu Polski prymasa Stefana Wyszyńskiego. Perspektywa teologiczno-społeczna*, red. Ewa K. Czaczkowska, Warszawa 2016, s. 151–172.
- 7) Białkowski Michał, *Początki odnowy posoborowej w Kościele katolickim w Polsce (do 1972 roku). Zarys wybranych problemów*, „Nasza Przeszłość. Studia z dziejów Kościoła i kultury katolickiej w Polsce”, t. 128:2017, s. 229–272.
- 8) Białkowski Michał, *Dwa posoborowe projekty reorganizacji struktur kościelnych w Polsce z drugiej połowy lat sześćdziesiątych XX wieku*, „Zapiski Historyczne”, t. 82:2017, z. 3, s. 127–146 (= wersja ang.: *Two Post-council Project for the Reorganization of Church Structures in Poland in the Second Half of the 1960s*, „Zapiski Historyczne”, t. 82:2017, z. 3, s. 127–147)
- 9) Białkowski Michał, *Nieznany posoborowy projekt terytorialnej reorganizacji diecezji polskich z 1967 roku*, „Studia Pelplińskie” 2017, r. 51, s. 41–94.
- 10) Białkowski Michał, *Main revival movements in the Catholic Church before the Second Vatican Council*, „Historia i Polityka”, no 24(31) 2018, s. 73–86.
- 11) Białkowski Michał, *Działalność Karola Wojtyły na forum Konferencji Episkopatu Polski i jej komisji (1958–1978)*, „Przegląd Zachodni” 3:2018, s. 197–232.
- 12) Białkowski Michał, *Głos w przedsoborowej dyskusji o diakonacie stałym. Ksiądz Profesor Rektor Marian Rechowicz i jego opracowanie z 1961 roku*, „Liturgia Sacra. Liturgia–Musica–Ars”, r. 24/2018, 2(52), s. 375–402.

13) Białkowski Michał, *Odnova posoborowa w Kościele katolickim w Polsce w latach 1972–1978. Zarys wybranych problemów*, „Nasza Przeszłość. Studia z dziejów Kościoła i kultury katolickiej w Polsce”, t. 129:2018, s. 387–446.

14) Białkowski Michał, *Odnova posoborowa w Kościele katolickim w Polsce w latach 1978–1989. Zarys wybranych problemów*, „Nasza Przeszłość. Studia z dziejów Kościoła i kultury katolickiej w Polsce”, t. 130:2018, s. 263–323.

15) Białkowski Michał, *Początek pontyfikatu i I Pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny w świetle materiałów Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Toruniu*, „Rocznik Toruński” 2018, t. 45, s. 137–164.

16) Białkowski Michał, *Protokoły konferencji polskich ojców soborowych. Zbiór dokumentów 1962–1965*, Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej „Gaudium”, Lublin 2019, ss. 750 (40 ilustracji).

c. omówienie celu naukowego/artystycznego ww. prac/pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania:

Podstawowym celem naukowym prac badawczych, których wyniki przedstawione zostały w wyżej wymienionych 16 publikacjach, wskazanych jako całościowe osiągnięcie naukowe, była analiza procesów zachodzących w Kościele katolickim w Polsce pod wpływem Soboru Watykańskiego II. XXI Sobór Powszechny jest wydarzeniem centralnym w dziejach Kościoła katolickiego w XX w., którego oddziaływanie pozostaje żywe i aktualne również obecnie¹. Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat w polskiej historiografii podejmowano głównie badania ukazujące relacje zewnętrzne Kościoła katolickiego (*ad extra*). W nurcie tym na szczególne wyróżnienie zasługują publikacje poświęcone stosunkom Kościoła katolickiego z władzami PRL.

Prezentowane w cyklu publikacje odwołują się natomiast do rzeczywistości wewnętrznej Kościoła katolickiego (*ad intra*). Podstawy teoretyczne takiemu ujęciu przyniosły prace Karola Górskiego (1903–1988), który już we wczesnych latach pięćdziesiątych XX w. dostrzegał wartość i konieczność podjęcia tego typu badań. Rozumiał

¹ Potwierdzają to zgodnie, reprezentujący różne oceny Soboru Watykańskiego II, autorzy najważniejszych monografii: Otto Hermann Pesch (*Das Zweite Vatikanische Konzil (1962–1965). Vorgeschichte – Verlauf – Ergebnisse – Nachgeschichte*, Würzburg 1993); Giuseppe Alberigo (red.) (*Storia del concilio Vaticano II (1959–1965)*, vol. 1–5, Mulino, Bologna 1995–2001); Xavier Rynne, (*Vatican Council II*, New York 1999); John W. O'Malley SJ (*What Happened at Vatican II*, Harvard University Press 2010); Roberto de Mattei (*Il Concilio Vaticano II. Una storia mai scritta*, Lindau, Torino 2010).

je jednak jako studia nad dziejami duchowości i historią życia wewnętrznego². Nie kwestionując – wyboru tej drogi – wskazać należy jednak na inne perspektywy. Jedną z nich jest analiza dziejów wewnętrznych Kościoła katolickiego obejmująca takie elementy jak: działalność **instytucji kościelnych**, funkcjonowanie **struktur**, **praktyka duszpasterska**, poszukiwanie odpowiedzi na bieżące problemy eklezjalne w **koncepcjach teoretycznych**. Tym właśnie założeniom analitycznym podporządkowany jest omawiany cykl prac badawczych. Chronologicznie szczegółowym badaniom poddano:

- I. Okres poprzedzający otwarcie Soboru (przed 11 października 1962 r.) [nr 10, 12].
- II. Okres obrad Soboru Watykańskiego II (obejmujący cztery jesienne sesje w latach 1962–1965 oraz okres międzysesyjny) [nr 1, 2, 3, 4, 5, 11, 16].
- III. Okres po zamknięciu Soboru – czas reform posoborowych i recepcji³ (lata 1965–1989) [nr 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 15].

Ponieważ pośrednio jako przygotowania do Soboru Watykańskiego II należy rozumieć m.in. reformy liturgiczne Piusa XII z lat czterdziestych i pięćdziesiątych XX w. w tytule osiągnięcia naukowego nie wskazano cezury początkowej. Natomiast jako cezurę końcową przyjęto rok 1989. W mojej ocenie jest to data kluczowa, gdyż w tym czasie podjęto trzy istotne decyzje polityczne, które zaważyły na dalszych dziejach Kościoła katolickiego w Polsce:

- 17 maja 1989 r. uchwalono ustawę o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w PRL;
- 17 lipca 1989 r. nawiązano pełne stosunki dyplomatyczne pomiędzy PRL a Watykanem;
- 24 sierpnia 1989 r. działacz katolicki Tadeusz Mazowiecki został powołany na urząd premiera PRL.

W przeciwieństwie do historiografii powszechnej – akcentującej „rzymski” kontekst – polski wymiar Soboru Watykańskiego II nie może poszczycić się znaczącą ilością opracowań źródłowych, monografii lub artykułów naukowych. Tymczasem badania nad oddziaływaniem

² K. Górski, *Nowe metody w zakresie historii Kościoła*, „Sprawozdania z Czynności Wydawniczych i Posiedzeń Naukowych oraz Kronika TN KUL”, R. 5: 1953, s. 22–31; tenże, *O problemach historii Kościoła w Polsce* [Ankieta], „Więź” 1969, nr 6, s. 100–102; W. Piasek, *Karola Górskiego studia nad historią Kościoła jako dziejami religijności – stosunku osobistego i społecznego do Boga*, w: K. Górski, *Zarys dziejów katolicyzmu polskiego*, Toruń 2008, s. XXI–LIII.

³ G. Alberio, J.-P. Jossua, *La reception de Vatican II*, Cerf, Paris 1985; *Die Rezeption des Zweiten Vatikanischen Konzils*, bearb. H. J. Pottmeyer u. a., Düsseldorf 1986; G. Routhier, *La réception d'un concile*, Editions du Cerf, Paris 1993; tenże, *Vatican II. Herméneutique et réception*, Montréal 2006; Ch. Theobald, *La reception du concile Vatican II, I. Accéder à la source*, Cerf, Paris 2009; J. Ratzinger, *O nauczaniu II Soboru Watykańskiego. Formułowanie – przekaz – interpretacja*, w: J. Ratzinger, *Opera omnia*, t. VII/2, red. K. Góźdz i Marzena Górecka, Lublin 2016.

Soboru Watykańskiego II na dzieje wewnętrzne Kościoła katolickiego w Polsce mają szczególne znaczenie. W prowadzonych przeze mnie badaniach chodziło więc o:

- wskazanie nowych aspektów, problemów i zagadnień szczegółowych, które nie były wcześniej podejmowane;
- zwrócenie uwagi na kwestie słabo rozpoznane bądź wymagające ponownego rozpatrzenia;
- usystematyzowanie i zbilansowanie stanu wiedzy na temat wpływu Soboru Watykańskiego II na procesy zachodzące wewnątrz Kościoła katolickiego w Polsce.

Podjmując badania nad okresem bezpośrednio poprzedzającym zapowiedź Jana XXIII o zwołaniu Soboru Powszechnego dotrzeć należy konieczność usystematyzowania głównych nurtów teologicznych oraz filozofii chrześcijańskiej inspirujących myśl przedsoborową. Zapowiadały one bowiem obrane – już w okresie samego Soboru Watykańskiego II – kierunki reform. Próba ich opisania jako źródeł odnowy znalazła się w artykule *Main revival movements in the Catholic Church before the Second Vatican Council* (nr 10). Zwróciłem w nim uwagę na znaczenie powrotu do źródeł (*ressourcement*), jako podstawowemu pojęciu towarzyszącemu odrodzeniu biblistyki, ruchowi odnowy liturgicznej, ekumenizmowi oraz prądom „nowej teologii” (*Nouvelle Théologie*). W badaniach tych przyjąłem szeroką perspektywę pozwalającą na przedstawienie poszczególnych zjawisk w wymiarze europejskim, a nawet globalnym.

Charakter edycji źródłowej posiada natomiast opracowanie dotyczące diakonatu stałego autorstwa ks. prof. dr hab. Mariana Rechowicza (1910–1983) (nr 12). Szesnastostronicowy maszynopis pochodzący z 1961 r. zidentyfikowany został w Archiwum Archidiecezjalnym Warszawskim, zespole Sekretariatu Prymasa Polski. Dokument „Zagadnienie instytucji diakonatu z punktu widzenia sytuacji i potrzeb Kościoła w Polsce”, zawiera analizę teologiczno-pastoralną uwarunkowań dla wprowadzenia diakonatu stałego w Kościele katolickim w Polsce. Większość z nich została oceniona przez ówczesnego rektora KUL-u negatywnie, co przesądziło, że opowiedział się przeciwko wprowadzeniu tej posługi. Pewne nadzieje ks. prof. dr hab. Marian Rechowicz wiązał natomiast z posługą diakonis. Podkreślić należy, że z perspektywy blisko sześciu dekad, jakie upłynęły od powstania opracowania, większość kwestii szczegółowych pozostaje wciąż aktualna (m.in. problem zabezpieczenia finansowego diakona i jego rodziny). Dokument pozwala na postawienie tezy, iż mimo przeszkód natury politycznej, wyraźnie oddziaływujących w późniejszym czasie na stopień realizacji uchwał Soboru Watykańskiego II, Kościół katolicki w Polsce podejmował

znaczące prace badawczo-studyjne, pozwalające na poziomie teoretycznym analizować możliwości wdrażania reform soborowych.

Pionierski charakter miała publikacja wielotomowa *Studia Soborowe* (nr 1, 2, 3), w której – inspirując się serią *W nurcie zagadnień posoborowych* redagowaną przez ks. bpa prof. dr hab. Bohdana Bejze – ukazano dynamizm, różnorodność i wielokierunkowość rozwoju Kościoła katolickiego w epoce soborowej i posoborowej. Przygotowanie trzech obszernych tomów (zawierają łącznie 70 artykułów naukowych), było możliwe dzięki stworzeniu międzynarodowego zespołu badawczego, którym kierowałem w latach 2012–2015. Wśród autorów znaleźli się najwybitniejsi przedstawiciele nauk humanistycznych i społecznych, często o światowej sławie (m.in. prof. dr Philippe Chenaux z Rzymu; o. prof. dr Gabriel Hachem CSP z Bejrutu). W efekcie powstały – redagowane wyłącznie przez jedną osobę – trzy publikacje ukazujące: 1) całościowe ujęcie nauczania Soboru Watykańskiego II; 2) polski wkład w dzieło Soboru Watykańskiego II wyrażający się poprzez aktywność poszczególnych przedstawicieli episkopatu; 3) reprezentatywne odsłony recepcji Soboru Watykańskiego II obejmujące wszystkie najważniejsze dyscypliny teologiczne, państwa i obszary kulturowe. Warto podkreślić, że wszystkie artykuły dotyczące udziału w Soborze Watykańskim II polskich biskupów przygotowane zostały w oparciu o źródła archiwalne, często nie tylko proveniencji kościelnej.

Podobny typ monografii zbiorowej prezentuje publikacja „*Radość i nadzieja, smutek i trwoga...*” *Sobór Watykański II z perspektywy półwiecza* (nr 5), która zawiera bilans doświadczeń Soboru Watykańskiego II. W książce znalazły się trzy perspektywy badawcze: 1) światła Soboru – omawiająca konstytucje soborowe; 2) owoce Soboru – podkreślająca znaczenie dialogu ekumenicznego, dialogu międzyreligijnego, rozwoju ruchów i stowarzyszeń wiernych, humanizmu Jana Pawła II; 3) międzynarodowe echa Soboru – podejmująca problematykę wpływu Soboru na procesy polityczne i kulturowe, posoborowej dyplomacji papieskiej, znaczenia Listu biskupów polskich do biskupów niemieckich z 1965 r. dla pojednania polsko-niemieckiego.

Podstawowym, a zarazem bezcennym źródłem do poznania historii Kościoła katolickiego w Polsce w okresie Soboru Watykańskiego II i jego recepcji są dokumenty wytworzone przez biskupów polskich, obradujących pod przewodnictwem prymasa Stefana Wyszyńskiego w Polskim Papieskim Instytucie Kościelnym w Rzymie w latach 1962–1965 (nr 16). Komplet 40 protokołów (8 z 1962 r., 10 z 1963 r., 11 z 1964 r., 11 z 1965 r.) – najczęściej poprzedzonych odręcznymi notatkami sporządzonymi przez kardynała Stefana

Wyszyńskiego – został wydany w formie krytycznej edycji źródłowej. Podstawą edycji był materiał archiwalny pochodzący z Archiwum Archidiecezjalnego Warszawskiego. Dodatkowo część źródłową poprzedzono dwoma obszernymi esejami o łącznej wielkości 12 arkuszy wydawniczych. Teksty wprowadzające oparte zostały na archiwaliach kościelnych, źródłach drukowanych oraz bogatej literaturze.

W zebraniach polskich hierarchów uczestniczyli wszyscy obecni w Wiecznym Mieście polscy biskupi oraz – mający statut ojców soborowych – wyżsi przełożeni zakonni. Przyjęta przez dostojników kościelnych forma pracy pozwoliła na stwierdzenie, że konferencje polskich ojców soborowych były *sui generis* nadzwyczajną formą działalności polskiego episkopatu. Tematyka obrad obejmowała kilkadziesiąt problemów, przy czym na pierwszy plan wysuwają się zagadnienia związane z obradami Soboru Watykańskiego II. Spośród wszystkich poruszanych problemów szczególne miejsce zajmują: 1) wystąpienia w auli soborowej oraz interwencje zgłoszone w Sekretariacie Generalnym Soboru przez polskich ojców soborowych; 2) prace komisji soborowych; 3) spotkania z Janem XXIII i Pawłem VI; 4) kontakty z episkopatami zagranicznymi (przede wszystkim Stanów Zjednoczonych Ameryki, RFN, Austrii, Francji); 5) sprawy Konferencji Episkopatu Polski i jej komisji; 6) sprawy zgromadzeń zakonnych; 7) kult Miłosierdzia Bożego; 8) procesy beatyfikacyjne i kanonizacyjne inicjowane przez Kościół katolicki w Polsce; 9) polska administracja kościelna na Ziemiach Zachodnich i Północnych; 10) millennium chrztu Polski; 11) duszpasterstwo polskiej emigracji; 12) stosunek do aktywności polskich katolików świeckich na Soborze; 13) represje paszportowe wobec biskupów polskich; 14) represje wobec instytucji kościelnych w kraju; 15) kontakty z przedstawicielami władz państwowych i dyplomacji PRL; 16) działalność przedstawicieli prasy krajowej.

Publikowany zbiór dokumentów ma unikatowy charakter, a jego fundamentalne znaczenie dla badań nad Soborem Watykańskim II wynika między innymi z faktu, że umożliwia: odtworzenie szczegółowego kalendarium prac polskich hierarchów; wskazanie charakterystycznych dla episkopatu polskiego kierunków aktywności soborowej; ocenę realnego wkładu w przygotowanie poszczególnych dokumentów Soboru Watykańskiego II; identyfikację indywidualnego zaangażowania poszczególnych ojców soborowych; prześledzenie zmian pozycji niektórych dostojników kościelnych oraz ich wpływu na działalność konferencji (biskup, a następnie arcybiskup Karol Wojtyła); określenie umiejscowienia polskich biskupów na mapie sympatii ideowych (pomiędzy stronnictwem tradycjonalistyczno-konserwatywnym a reformistyczno-liberalnym); rekonstrukcję kontaktów

z Janem XXIII, Pawłem VI, wysokimi urzędnikami Kurii Rzymskiej, przedstawicielami zagranicznych episkopatów, środowiskami katolików świeckich oraz władz partyjno-państwowych PRL. Lektura całości materiału źródłowego pozwala również ustalić w jaki sposób biskupi polscy postrzegali Sobór i jak oceniali perspektywy jego recepcji. Zakres poruszanych na kartach protokołów problemów czyni z publikacji wyjątkową pozycję wśród najważniejszych źródeł do dziejów Kościoła katolickiego w Polsce w XX stuleciu.

Zaangażowanie w dzieło Soboru Watykańskiego II podjęte przez jednego hierarchę i realizacja odnowy soborowej na poziomie jednej diecezji znalazły swój opis w artykule naukowym *Biskup chełmiński Kazimierz Józef Kowalski na Soborze Watykańskim II (nr 4)*. Wykorzystano materiał źródłowy zgromadzony w Archiwum Diecezjalnym w Pelplinie, zespół Akta Ordynariatu oraz źródła drukowane (zagraniczne i polskie). Wkład ordynariusza chełmińskiego w prace przygotowawcze, a następnie aktywny udział w czterech sesjach soborowych pozwala na dokonanie rewizji dominującego dotychczas poglądu. Udział biskupa Kazimierza Józefa Kowalskiego w pracach soborowych był ponad przeciętny, szczególnie w kwestiach związanych z odnową liturgii i sztuką sakralną.

Z kolei tekst poświęcony Karolowi Wojtyłe jako członkowi Konferencji Episkopatu Polski i jej komisji specjalistycznych (nr 11) dotyczy przede wszystkim spraw wewnętrznych Kościoła katolickiego w Polsce w latach 1958–1978. Przyszły papież uczestnicząc w pracach KEP oraz jej komisji wywarł znaczący wpływ na posoborowe nauczanie Kościoła katolickiego w Polsce, uczestniczył w kształtowaniu stosunków z władzami PRL, odpowiadał za kontakty ze Stolicą Apostolską oraz zagranicznymi konferencjami episkopatów, inspirował zmiany struktury organizacyjnej, celów i zadań KEP. Udział w pracach komisji specjalistycznych pozwolił natomiast mu współtworzyć i współdecydować o recepcji uchwał soborowych. Konkludując należy podkreślić, że badania oparte na bogatym materiale źródłowym znajdującym się w Archiwum Archidiecezjalnym Warszawskim pozwoliły odtworzyć fenomen Karola Wojtyły jako głównego architekta posoborowych zmian w Kościele katolickim w Polsce.

W trzech kolejnych obszernych artykułach naukowych zamieszczonych na łamach czasopisma „Nasza Przeszłość. Studia z dziejów Kościoła i kultury katolickiej w Polsce” zarysowałem całościową historię procesu recepcji Soboru Watykańskiego II w Kościele katolickim w Polsce (nr 7, 13 i 14). Jest to pierwsze w polskiej historiografii ujęcie tego zagadnienia. Wcześniej perspektywa historyczna (uwarunkowania i realizacja recepcji) nie były obecne w literaturze naukowej, spotykano natomiast ściśle teologiczne opracowania

cząstkowe, w których na plan pierwszy wysuwała się problematyka liturgiczna i pastoralna. Opisując poszczególne fazy recepcji zaproponowałem ich periodyzację. Wyróżniłem: 1) fazę wczesną (lata 1965–1978) z wyraźnie wyodrębnionymi dwoma podokresami: 1965–1972 i 1972–1978; 2) fazę dojrzałą (lata 1978–1989); 3) fazę późną (lata 1989–1999). Moja propozycja periodyzacji dziejów Kościoła katolickiego w Polsce w okresie Soboru Watykańskiego II i jego recepcji odwołuje się zatem do relacji wewnątrzkościelnych.

W artykule *Początki odnowy posoborowej w Kościele katolickim w Polsce (do 1972 roku). Zarys wybranych problemów*, po rozważaniach terminologicznych przedstawiłem uwarunkowania recepcji (polityczno-systemowe; prawno-kanoniczne; społeczno-religijne), a w dalszej części działalność komisji Konferencji Episkopatu Polski – instytucjonalnych narzędzi recepcji. Zasadniczą część moich rozważań stanowi przegląd wybranych obszarów odnowy posoborowej rozumiany jako egzemplifikacja recepcji. Dla podokresu 1965–1972 wyjątkowe znaczenia ma wydanie Biblii Tynieckiej zwanej Biblią Tysiąclecia; wdrażanie zmian w liturgii; w zakresie odnowy kolegialności i synodalności przyjęcie pierwszego statutu przez KEP w 1969 r., synody duszpasterskie i ustanowienie Rad Kapłańskich. Nowe impulsy otrzymał ruch ekumeniczny. W 1967 r. podjęto również prace badawczo-studyjne nad projektem reform struktur administracyjnych, które ostatecznie zrealizowane zostały tylko częściowo – na obszarze tzw. Ziem Odzyskanych – postanowieniami bulli Pawła VI „*Episcoporum Poloniae coetus*” z 28 czerwca 1972 r. Na przestrzeni analizowanego okresu głębokie zmiany zaszły w świadomości świeckich na temat Kościoła.

W pozostałych dwóch tekstach omawiających problematykę recepcji Soboru Watykańskiego II w latach 1972–1978 oraz 1978–1989 zwróciłem uwagę na: przemiany polskiej religijności (**nr 13 i 14**), atomizację środowisk laikatu, wzrost znaczenia kanałów komunikacji społecznej Kościoła instytucjonalnego z wiernymi, relacje hierarchów Kościoła katolickiego z opozycją demokratyczną, próby uregulowania stosunków dyplomatycznych PRL – Stolica Apostolska (**nr 13**), nowy model relacji państwo – Kościół katolicki, społeczny wymiar trzech pielgrzymek Papieża-Polaka do Ojczyzny (1979-1983-1987), zmiany personalne i pokoleniowe w Episkopacie Polski (**nr 14**). Analogicznie do tekstu obejmującego okres 1965–1972 (**nr 7**), kolejne części poświęcone zostały komisjom Konferencji Episkopatu Polski oraz wybranym obszarom odnowy posoborowej (aplikacja nauczania soborowego w teologii polskiej, reforma liturgii i studia biblijne, zasada kolegialności i synodalności, ekumenizm, przystosowana odnowa życia zakonnego, odnowa katolickiego szkolnictwa wyższego oraz formacji seminaryjnej alumnów, ruchy i

stowarzyszenia świeckich). Wszystkie trzy artykuły (nr 7, 13 i 14) powstały w oparciu o materiały archiwalne Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie, Archiwum Archidiecezjalnego Warszawskiego oraz Archiwum Konferencji Episkopatu Polski. Reasumując należy podkreślić instytucjonalny wkład komisji Konferencji Episkopatu Polski w dzieło recepcji Soboru Watykańskiego II. Tempo realizacji uchwał soborowych wyznaczały przede wszystkim sytuacja polityczna, a zdecydowanie w mniejszym stopniu niż dotąd sądzono osobiste przekonania kardynała Stefana Wyszyńskiego, szczególnie silne impulsy motywacyjne i stymulujące do podjęcia nowych wyzwań duszpasterskich wpływały z archidiecezji krakowskiej, zarządzanej przez kardynała Karola Wojtyłę. Zważywszy na ograniczenia technologiczne, braki materiałowe i działalność cenzury osiągnięcia – w niektórych obszarach recepcji – były znaczące, a nawet imponujące.

W nurcie problematyki recepcji Soboru Watykańskiego II mieści się również tekst poświęcony udziałowi kardynała Stefana Wyszyńskiego w obchodach millennium chrztu Polski w diecezji chełmińskiej (nr 6). Tekst powstał w oparciu o źródła drukowane oraz wewnętrzny periodyk diecezji chełmińskiej – „Orędownik Diecezji Chełmińskiej”.

Duże znaczenie dla zmiany postrzegania Kościoła katolickiego w Polsce w okresie recepcji soborowej mają dwa, ściśle ze sobą powiązane teksty, omawiające nieznane dotąd projekty reorganizacji struktur kościelnych w Polsce w drugiej połowie lat sześćdziesiątych XX stulecia (nr 8 i 9). W artykule opublikowanym w „Zapiskach Historycznych” opisałem szczegółowo założenia projektów z 1967 i 1970 r. Na oba dokumenty natrafiłem podczas kwerendy w Archiwum Archidiecezjalnym Warszawskim, zespole Sekretariatu Prymasa Polski. Projekt wcześniejszy, datowany na 1967 r., zakładał wręcz rewolucyjne zmiany – erygowanie siedmiu metropolii, powołanie do istnienia czterech diecezji miejskich, utworzenie dziewięciu zupełnie nowych diecezji, zniesienie arcybiskupstwa poznańskiego oraz likwidację pozostałości archidiecezji lwowskiej i wileńskiej. Projekt drugi – z 1970 r. – zawierał dwa nieznacznie różniące się warianty. Podział na metropolie nawiązywał do głównych regionów historyczno-geograficznych Polski. Oceniając projekt z 1970 r. nasuwa się – być może tylko przypadkowe – podobieństwo do rozwiązań przyjętych przez władze państwowe podczas reformy administracyjnej z 1 czerwca 1975 r. Stolicami województw zostały wówczas proponowane w projekcie z 1970 r. miasta: Bydgoszcz, Gorzów Wielkopolski, Kalisz, Koszalin, Legnica, Piła, Radom, Rzeszów, Suwałki, Tarnobrzeg, Toruń, Zamość, Zielona Góra.

Podsumowując moje badania wskazałem, że oba projekty reorganizacji struktur kościelnych choć nigdy nie wyszły poza fazę rozważań teoretycznych, ograniczonych do wąskiego grona kierownictwa polskiego episkopatu, ukazują otwartość na modernizację i zmiany wewnątrz Kościoła katolickiego. Podejmowane prace studyjne potwierdzają, że mimo bardzo ograniczonych możliwości oraz skomplikowanej sytuacji międzynarodowej (uzależnienie od Związku Sowieckiego i nieuregulowana kwestia granicy zachodniej), polscy hierarchowie nie wahali się podejmować najtrudniejszych wyzwań. Szczególnie opracowanie powstałe w 1967 r. pokazuje, jak silne było dążenie do zerwania z obowiązującą wówczas, anachroniczną mapą administracyjną Kościoła katolickiego w Polsce. Z kolei na łamach „Studiów Pelplińskich” ukazał się – w formie edycji źródłowej – cały projekt reorganizacji struktur kościelnych z 1967 r. Warto podkreślić, że oryginał zajmuje aż 38 kart (**nr 9**).

Jak już wskazywano m.in. w artykule dotyczącym recepcji Soboru Watykańskiego II w Kościele katolickim w Polsce w latach 1978–1989, ogromny wpływ na przebieg tego procesu miały trzy pierwsze pielgrzymki papieskie do Ojczyzny. Problematyka wyboru Jana Pawła II w październiku 1978 r. oraz Jego wizyty w Polsce w czerwcu 1979 r. opracowana przez aparat partyjny szczebla wojewódzkiego była przedmiotem prowadzonych ostatnio przeze mnie badań (**nr 15**). Analizie poddałem ciekawy materiał archiwalny pochodzący z Archiwum Państwowego w Toruniu, zespół Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Toruniu. Akta Kancelarii I sekretarza KW PZPR w Toruniu zawierają sprawozdania dzienne – teleksy kierowane bezpośrednio do Sektora Informacji Wydziału Organizacyjnego Komitetu Centralnego PZPR. Dokumenty te zawierają oryginalny obraz rzeczywistości społeczno-politycznej wyrażony językiem propagandy. Widoczne są działania władz partyjno-państwowych mające na celu ograniczenie udziału wiernych w spotkaniach z papieżem. Prowincjonalni aparatczycy wysyłali więc do centrali wyraźny przekaz o przeciwdziałaniu praktykom religijnym oraz skanalizowaniu entuzjastycznych nastrojów społecznych.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych (artystycznych):

A. Kierunki prowadzonych badań naukowych:

Badaniom na dziejami Kościoła katolickiego w okresie Soboru Watykańskiego II i jego recepcji towarzyszyła działalność naukowa w kilku obszarach badawczych:

I. Kościół katolicki w PRL (wyodrębnione nurty: kardynał Stefan Wyszyński, katolicy świeccy, duszpasterstwa akademickie, pozostałe).

Uszczegółowienia wymagają wciąż badania dotyczące relacji hierarchów Kościoła katolickiego z opozycją demokratyczną. Na pierwszy plan – w sposób naturalny – wysuwa się postać kardynała Stefana Wyszyńskiego, któremu poświęciłem artykuł opublikowany w „Studiach Gdańskich” („*Należy ich otoczyć jakąś opieką nie angażując się w ich kontestacje*”). *Kardynał Stefan Wyszyński i opozycja demokratyczna (1976–1980)*, „Studia Gdańskie” t. XLIII, 2018, s. 215–236). Tekst rozpoczyna się od omówienia historiografii opozycji demokratycznej w PRL, następnie przedstawiłem stosunek hierarchy do zmian w konstytucji PRL i wydarzeń Czerwca 1976 r., zarysowałem postawę hierarchy wobec rodzącej się opozycji oraz relacje z wybranymi przedstawicielami środowisk „opozycji przedsierpniowej”. Bazą źródłową były materiały archiwalne z Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie, Archiwum Archidiecezjalnego w Warszawie oraz zbiory źródeł drukowanych.

Osoba kardynała Stefana Wyszyńskiego była przedmiotem moich badań również w wymiarze regionalnym. W artykule dotyczącym włocławskiego okresu życia przyszłego Prymasa Tysiąclecia opisałem lata seminaryjne, posługę kapłańską, w tym kierowanie redakcją „Ateneum Kapłańskiego” oraz objęcie funkcji rektora Wyższego Seminarium Duchownego. W dalszej części nakreśliłem relacje po nominacji na urząd biskupa lubelskiego, a następnie Prymasa Polski (*Związki Prymasa Polski Stefana kardynała Wyszyńskiego z Włocławkiem*, w: *Prymas Polski Stefan Kardynał Wyszyński na ziemi pomorskiej i Kujawach*, red. Michał Białkowski i Wojciech Polak, Toruń 2014, s. 147–166). Spośród źródeł archiwalnych wykorzystałem materiały Archiwum Diecezji Włocławskiej przywołując *in extenso* ciekawą korespondencję prowadzoną z biskupem włocławskim Antonim Pawłowskim, po powrocie z Komańczy w listopadzie i grudniu 1956 r. Tekst ten zamieszczony był w redagowanej – wspólnie z Wojciechem Polakiem – monografii zbiorowej (*Prymas Polski Stefan Kardynał Wyszyński na ziemi pomorskiej i Kujawach*, red. Michał Białkowski i Wojciech Polak, Toruń 2014, ss. 296+ilustracje), w której znalazły się najnowsze ustalenia dotyczące okoliczności uwięzienia kardynała we wrześniu 1953 r., reakcji na to wydarzenie zgromadzeń zakonnych, czy środowisk polskiej emigracji w Rzymie. Znaczną część publikacji zajęły studia regionalne ukazujące obecność kardynała Stefana Wyszyńskiego w najważniejszych ośrodkach województwa kujawsko-pomorskiego.

Ważnym polem mojej aktywności naukowej były środowiska katolików świeckich. W oparciu o źródła prywatnego archiwum Cecylii Iwaniszewskiej (*Kronika Sodalicji Mariańskiej Akademickiej*, rękopis z lat 1945–1947), wspomnienia i relacje ustne odtworzyłem korzenie ideowo-instytucjonalne klubowiczów (*Korzenie ideowo-*

instytucjonalne Klubu Inteligencji Katolickiej w Toruniu. Szkic do badania środowisk katolickich nurtu intelektualnego, w: *W kręgu idei. Państwo – Edukacja – Kościół. Księga pamiątkowa poświęcona dr Katarzynie Kalinowskiej*, red. Dariusz Góra-Szopiński, Grzegorz Radomski, Witold Wojdyło, Małgorzata Zamojska, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2011, s. 319–349).

Znaczącym środowiskiem na mapie polskiego katolicyzmu intelektualnego był zespół redakcyjny miesięcznika „Więź”. Początkom tego, inspirowanego myślą Emmanuela Mouniera, czasopisma poświęciłem obszerny tekst oparty na źródłach archiwalnych zgromadzonych w zasobach Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej. Dzięki tym materiałom udało się odtworzyć starania o zgodę na powstanie pisma, jego pierwsze miesiące istnienia, spory pomiędzy dwoma liderami (Tadeuszem Mazowieckim i Januszem Zabłockim) oraz kształtowanie się pod ich wpływem linii programowej (*Utworzenie miesięcznika „WIĘŹ” i ukształtowanie się jego linii programowej w latach 1958-1962*, w: *HISTORIA TESTIS TEMPORUM, LUX VERITATIS. Księga Pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Januszowi Małkowi z okazji siedemdziesiątej piątej rocznicy urodzin i pięćdziesiątej piątej rocznicy rozpoczęcia pracy naukowej*, red. Wojciech Polak, Michał Białkowski, Arkadiusz Czwołek, Sylwia Galij-Skarbińska, Jakub Kufel, Przemysław Ruchlewski, Wydawnictwo Naukowe Grado, Toruń 2012, s. 83–118).

Ważne miejsce w moich badaniach zajmowała historia Klubu Inteligencji Katolickiej w Toruniu. W ostatnich latach przeprowadziłem szczegółowe badania nad podejmowanymi przez to stowarzyszenie formami działań opozycyjnych. Zaowocowały one powstaniem dwóch obszernych rozdziałów w monografiach zbiorowych. Pierwszy dotyczył dekady lat osiemdziesiątych XX w. (*Dzieje Klubu Inteligencji Katolickiej w Toruniu w latach osiemdziesiątych XX wieku*, w: *Kluby Inteligencji Katolickiej jako przestrzeń działań niezależnych w latach osiemdziesiątych XX wieku*, red. Konrad Białecki, Instytut Pamięci Narodowej, seria „Monografie, t. 98, Warszawa–Poznań 2014, s. 133–179), drugi okresowi wcześniejszemu – do wprowadzenia stanu wojennego 13 grudnia 1981 r. (*Klub Inteligencji Katolickiej w Toruniu jako środowisko kontestacji i oporu wobec systemu komunistycznego. Zarys działalności do 13 grudnia 1981 r.*, w: Wojciech Polak, Sylwia Galij-Skarbińska, Aleksandra Jankowska-Wojdyło, Michał Białkowski, *Opozycja demokratyczna w Toruniu i w województwie toruńskim w latach 1976–1980*, Jagiellońskie Wydawnictwo Naukowe, Toruń 2017, s. 143–182). Oba teksty oparte zostały na bogatym materiale źródłowym pochodzącym z Archiwum Klubu Inteligencji Katolickiej w Toruniu. W dalszych badaniach skupiłem się

nad losami i postawami konkretnych działaczy katolickich aktywnie współtworzących rzeczywistość klubową. W ten sposób powstały pierwsze w historiografii teksty o charakterze biograficznym, dotyczące działalności dwóch wybitnych liderów katolickich – prof. dr hab. Andrzeja Tyca (*Wiara i nauka – siostry wolności. Zarys działalności religijnej, politycznej i naukowej Profesora Andrzeja Tyca*, w: *Ludzie wolności w regionie kujawsko-pomorskim*, t. 4: *Dzieje Regionu Kujawsko-Pomorskiego*, red. Michał Białkowski, Zdzisław Biegański, Wojciech Polak, Toruń 2014, s. 187–207) oraz dr. Jerzego Matyjka (*Jerzy Matyjek (1926–2017). Szkic do portretu*, „Rocznik Toruński” 2017, t. 44, s. 203–232). Ogólne ujęcie zbiorowości klubowej wzbogacone o kazusy najciekawszych postaci znalazło się w tekście opisującym represje aparatu bezpieczeństwa wobec toruńskiego KIK-u (*Swoi czy obcy? Represje wobec działaczy Klubu Inteligencji Katolickiej w Toruniu jako metoda wykluczenia społecznego katolików świeckich w Polskiej Rzeczpospolitej Ludowej*, w: *Swojskość i obcość w regionie kujawsko-pomorskim*, t. 5: *Dzieje Regionu Kujawsko-Pomorskiego*, red. Michał Białkowski, Zdzisław Biegański, Teresa Maresz, Wojciech Polak, Toruń 2015, s. 151–171).

Bliska była mi tematyka duszpasterstwa akademickiego ojców jezuitów w Toruniu. Środowisku temu poświęciłem dwa obszernie artykuły. W pierwszym z nich, na podstawie źródeł archiwalnych przechowywanych w Archiwum Diecezjalnym w Pelplinie, ustaliłem datowanie objęcia przez Towarzystwo Jezusowe duszpasterstwa akademickiego w Toruniu. Analizując zupełnie nowe, nieznane wątki wskazałem, że nastąpiło to najwcześniej latem 1949 r. Prześledziłem również działalność pierwszych duszpasterzy akademickich w latach 1945–1949, którymi byli wówczas kapłani diecezjalni (*Zanim byli jezuita. Początki duszpasterstwa akademickiego w Toruniu w świetle materiałów archiwalnych Archiwum Diecezjalnego w Pelplinie*, w: *Loyola u Kopernika. Jezuita w Toruniu w latach 1945–2015*, red. Krzysztof Dorosz SJ, Waldemar Rozykowski, Warszawa 2016, s. 101–121). Z kolei w następnym artykule sportretowałem postać duszpasterza akademickiego o. Władysława Wołoszyna SJ oraz założenia programowe, formację i strukturę organizacyjną moderowanych przez niego grup akademickich. Wskazałem na elitotwórczy charakter tego środowiska. Podstawą źródłową były materiały z prywatnego archiwum o. Władysława Wołoszyna SJ oraz liczne relacje ustne uczestników duszpasterstwa akademickiego (*Akademia wolności. Duszpasterstwo Akademickie Jezuitów w czasach o. Władysława Wołoszyna (1963–1988)*, w: *Loyola u Kopernika. Jezuita w Toruniu w latach 1945–2015*, red. Krzysztof Dorosz SJ, Waldemar Rozykowski, Warszawa 2016, s. 195–221). Jestem również autorem biogramu zakonnika zamieszczonego w *Encyklopedii Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989*,

(Wołoszyn Władysław ks. SJ, w: *Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989*, t. 2. Warszawa 2012, s. 491–492).

Poza wskazanymi wyżej głównymi nurtami znalazły się cztery inne artykuły, które poruszają istotne problemy Kościoła katolickiego – w perspektywie globalnej i polskiej. Pierwszy z nich ukazuje wymiar międzynarodowy Soboru Watykańskiego II. Zwróciłem w nim uwagę na korelacje zachodzące pomiędzy Soborem i jego nauczaniem a najważniejszymi zjawiskami społeczno-politycznymi w XX i XXI w.: konfliktem Wschód–Zachód; demokratyzacją państw; laicyzacją społeczeństw; fundamentalizacją religii i globalną modernizacją (*Sobór Watykański II z perspektywy procesów politycznych i kulturowych w drugiej połowie XX i w XXI wieku*, w: „*Radość i nadzieja, smutek i trwoga...*” *Sobór Watykański II z perspektywy półwiecza*, red. Michał Białkowski, Toruń 2016, s. 207–235). Drugi to efekt udziału w Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Światowe Dni Młodzieży: źródła i rozwój idei” (Kraków 1–2 kwietnia 2016 r.), która była jednym z etapów przygotowań do Światowych Dni Młodzieży w Krakowie oraz spotkania z papieżem Franciszkiem (*John Paul II to youth. The project of Christian life*, in: *World Youth Days – Testimony to the Hope of the Youth*, ed. Józef Stala, Andrzej Porębski, Pontifical University of John Paul II in Krakow Press, Krakow 2016, s. 471–489). Roli i wskazaniom Jana Pawła II skierowanym do współczesnej młodzieży poświęciłem również trzeci artykuł (*Młodzież w projekcjach społecznych Jana Pawła II*, w: *Dylematy i wyzwania współczesności w nauczaniu społecznym Jana Pawła II*, red. Agnieszka Górka i Michał Strzelecki, Wydawnictwo Uczelniane WSiE TWP, Olsztyn 2016, s. 153–165). Czwarty tekst – dotyczący okresu po 1989 r. – jest próbą usystematyzowania przywództwa w Kościele katolickim w Polsce w kontekście przemian historycznych urzędu prymasowskiego oraz roli przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski (*Przywództwo w Kościele katolickim w Polsce po 1989 roku*, w: *Czynnik religijny w polityce wewnątrzpaństwowej i międzynarodowej na przełomie drugiego i trzeciego tysiąclecia. Wybrane problemy*, red. Maria Marczevska-Rytko, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2016, s. 215–232).

II. Region kujawsko-pomorski na przestrzeni wieków.

Badania nad dziejami regionu kujawsko-pomorskiego zainicjowała monografia zbiorowa poświęcona powstaniu styczniowemu, w której nakreślony został przede wszystkim aspekt militarny i polityczny tego wydarzenia („*W krwawem polu srebrne ptaszę*”). *Powstanie styczniowe na Pomorzu i Kujawach*, red. Wojciech Polak i Michał Białkowski, Toruń 2013, ss. 183+ilustracje). W publikacji tej znalazł się również artykuł poświęcony postaci płk.

Elbano Stanislao de Bechi (1828–1863) („*Nie zapomnijcie mnie nigdy, nigdy!*”). *Pułkownik Elbano Stanislao de Bechi (1828–1863) – włoski bohater powstania styczniowego*, w: „*W krwawem polu srebrne ptaszę*”. *Powstanie styczniowe na Pomorzu i Kujawach*, red. Wojciech Polak i Michał Białkowski, Toruń 2013, s. 35–48). Przedmiotem moich zainteresowań były również sylwetki prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej. Interesował mnie przede wszystkim aspekt regionalny, co zaowocowało kolejną monografią źródłową, a zarazem pierwszą publikacją podejmującą tę tematykę (*Prezydenci Rzeczypospolitej Polskiej na Pomorzu i Kujawach*, red. Michał Białkowski i Wojciech Polak, Toruń 2013, ss. 184) oraz artykułem, w którym analizowałem wizyty prezydenta Aleksandra Kwaśniewskiego na Pomorzu i Kujawach w latach 1995–2005 (*Prezydent RP Aleksander Kwaśniewski na Pomorzu i Kujawach*, w: *Prezydenci Rzeczypospolitej Polskiej na Pomorzu i Kujawach*, red. Michał Białkowski i Wojciech Polak, Toruń 2013, s. 141–160).

W 2012 r. wszedłem w skład Komitetu Redakcyjnego (obok prof. dr hab. Wojciecha Polaka i dr hab. Zdzisława Biegańskiego, prof. UKW), serii *Dzieje regionu kujawsko-pomorskiego*, wydawanej w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego przez Departament Kultury i Edukacji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego. W wyniku prac studyjnych, podjętych przez grono kilkudziesięciu znakomitych historyków z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy ukazały się cztery tomy poświęcone problematyce konfliktów i sporów (*Konflikty i spory w regionie kujawsko-pomorskim*, t. 2: *Dzieje Regionu Kujawsko-Pomorskiego*, red. Michał Białkowski, Adam Kosecki, Wojciech Polak, Toruń 2013, ss. 222+ilustracje); rozwojowi rzemiosła, przemysłu i handlu (*W warsztacie, w manufakturze, w fabryce i w sklepie*, t. 3: *Dzieje Regionu Kujawsko-Pomorskiego*, red. Zdzisław Biegański, Wojciech Polak, Michał Białkowski, Toruń 2013, ss. 249+ilustracje); wybitnym mieszkańcom regionu kujawsko-pomorskiego zaangażowanym w walkę o niepodległość i suwerenność Polski (*Ludzie wolności w regionie kujawsko-pomorskim*, t. 4: *Dzieje Regionu Kujawsko-Pomorskiego*, red. Michał Białkowski, Zdzisław Biegański, Wojciech Polak, Toruń 2014, ss. 324+ilustracje); postrzegania swojskości i obcości (*Swojskość i obcość w regionie kujawsko-pomorskim*, t. 5: *Dzieje Regionu Kujawsko-Pomorskiego*, red. Michał Białkowski, Zdzisław Biegański, Teresa Maresz, Wojciech Polak, Toruń 2015, ss. 288+ilustracje).

Byłem również recenzentem wydawniczym czterech publikacji, ściśle związanych z dziejami Kościoła katolickiego w Polsce w okresie Soboru Watykańskiego II i jego recepcji:

Daniel Gucewicz, *Próba sił? Rok 1966 w Gdańsku. Millenium kontra Tysiąclecie*, Instytut Pamięci Narodowej, Gdańsk 2014, ss. 433+24 ilustracje czarno-białe; Ewa K. Czaczkowska, *Papież, który uwierzył. Jak Karol Wojtyła przekonał Kościół do kultu Miłosierdzia Bożego*, Społeczny Instytut Wydawniczy ZNAK, Kraków 2016, ss. 256; *Jubileusz Diecezji Toruńskiej. Spojrzenie w przeszłość i w przyszłość*, red. Waldemar Rozynekowski, ks. Paweł Borowski, Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne, Toruń 2017, ss. 312; *300 lat Karmelitów w Trutowie*, red. ks. Józef Dębiński, Trutowo 2017, ss. 327+14 s. ilustracji.

Opublikowałem również recenzje książek: Witold Konopka, *Pobyty prymasa Stefana Wyszyńskiego w Toruniu. Z dziejów Kościoła katolickiego w Polsce po II wojnie światowej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012 („Teologia i Człowiek” 23:2014, z. 3, s. 197–202); Andrzej Kobus, *My i oni. Opozycja polityczna w PRL wobec analogicznych ugrupowań demokratycznych w Europie Środkowo-Wschodniej lat 80. XX wieku. Kontakty, współpraca, podobieństwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2012 („Przegląd Zachodni” 3(352):2014, s. 279–283); *Katyń. Ofiary z Kujaw i Pomorza*, red. Władysław Kubiak i Zbigniew Karpus, Włocławskie Towarzystwo Naukowe, Włocławek 2013 („Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie” 29:2014, s. 163–166); Igor Hałagida, *Między Moskwą, Warszawą i Watykanem. Dzieje Kościoła grecko-katolickiego w Polsce 1944-1970*, Biblioteka „Bazylikańskich Studiów Historycznych”, t. 1, Wydawnictwo „Bazyliada”, Warszawa 2013 („Dzieje Najnowsze” XLVII (2015), nr 1, s. 284–290).

Aktualnie zakończyłem prace nad *Wprowadzeniem historycznym* (5 arkuszy wydawniczych) do *Komentarzy do dokumentów Soboru Watykańskiego II*, red. ks. Robert J. Woźniak i ks. Piotr Roszak, które ukażą się nakładem Społecznego Instytutu Wydawniczego ZNAK jesienią 2019 r.

B. Kierowanie międzynarodowymi lub krajowymi projektami badawczymi oraz udział w takich projektach:

– 2012–2015 kierownik grantu badawczego (wraz z prof. dr. hab. Wojciechem Polakiem i dr. hab. Zdzisławem Biegańskim, prof. UKW) „Dzieje regionu kujawsko-pomorskiego” współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

– Od 2012 r. uczestnik (wykonawca) grantu badawczego Centralnego Projektu Badawczego realizowanego przez Instytut Pamięci Narodowej: „Władze komunistyczne wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944–1989” (koordynatorzy: dr hab. Konrad Białecki, prof. UAM, dr Rafał Łatka).

– Od 2015 r. uczestnik (wykonawca) grantu badawczego Projekt „Pro memoria Prymasa Stefana Wyszyńskiego – realizacja programu kompleksowego opracowania merytorycznego całości zapisków Pro Memoria” (darowizna przyznana w ramach programu Santander Universidades na podstawie umowy darowizny z dnia 25 sierpnia 2015 r.). Przewodniczącym Rady Programowej jest ks. bp prof. dr hab. Jan Kopiec, Przewodniczącym Zespołu Redakcyjnego dr hab. Paweł Skibiński. Jestem jedynym wykonawcą krytycznej edycji źródłowej *Pro memoria* tomu IV obejmującego lata 1956–1957. Druk książki nastąpi jesienią 2019 r.

C. Nagrody za działalność naukową lub artystyczną:

Wyróżnienie indywidualne JM Rektora UMK za osiągnięcia w działalności naukowo-badawczej w roku 2015. Przyznanie wyróżnienia miało miejsce we wrześniu 2016 r.

D. Udział w konferencjach naukowych krajowych i zagranicznych:

Brałem czynny udział w 25 konferencjach naukowych ogólnopolskich i międzynarodowych. Równocześnie byłem pomysłodawcą, organizatorem i kierownikiem naukowym 12 konferencji naukowych. We wrześniu 2018 r. uczestniczyłem w konferencji zagranicznej w Rumunii (aktualnie przygotowywany jest do druku tom pokonferencyjny). Podczas czynnego udziału wygłaszałem referaty mieszczące się bezpośrednio w obszarze prowadzonych przeze mnie badań: Kościoła katolickiego w Polsce w okresie Soboru Watykańskiego II i jego recepcji; Kościoła katolickiego w PRL; regionu kujawsko-pomorskiego na przestrzeni wieków.

E. Udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism:

W 2013 r. w okresie tworzenia półrocznika naukowego „Fides, Ratio et Patria. Studia Toruńskie”, wydawanego przez Wyższą Szkołę Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu pełniłem obowiązki sekretarza redakcji. Od 2014 r. jestem członkiem redakcji. Aktualnie ukazał się numer 9 czasopisma.

F. Pełnienie funkcji promotora pomocniczego:

Od września 2017 r. do kwietnia 2018 r. pełniłem funkcje promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim mgr. Szymona Gajewskiego. W tym czasie brałem czynny udział w seminariach doktoranckich, troszczyłem się o dobór źródeł, koordynowałem przebieg kwerend archiwalnych, weryfikowałem poprawność narzędzi badawczych oraz analizowałem poprawność cząstkowych rezultatów badawczych. W dniu 13 kwietnia 2018 r. mgr Szymon Gajewski obronił pracę doktorską pt: *Myśl zachodnia organizacji „Ojczyzna”*, a 17 kwietnia

2018 r. uchwałą Rady Wydziału Politologii i Studiów Międzynarodowych UMK uzyskał stopień doktora nauk społecznych w zakresie nauk o polityce.

G. Pełnienie funkcji promotora prac dyplomowych (licencjat):

Na Wydziale Politologii i Studiów Międzynarodowych UMK w Toruniu byłem promotorem 13 prac licencjackich. Recenzowałem 95 prac licencjackich i magisterskich. Moja dyplomantka lic. Sandra Nehring w marcu 2019 r. otrzymała dwuletnie Stypendium im. Komarnickich na University of Texas at El Paso.

H. Funkcje pełnione na Wydziale Politologii i Studiów Międzynarodowych UMK w Toruniu:

2014–2017 Koordynator Projektu Studia Politologia 40 Plus.

2014–2015 Opiekun studentów I roku I^o na studiach stacjonarnych kierunków: polityka publiczna, politologia, studia wschodnie.

2016– Opiekun praktyk studenckich (studia stacjonarne – bezpieczeństwo wewnętrzne)

I. Działalność społeczna:

Od 2008 r. jestem działaczem Klubu Inteligencji Katolickiej w Toruniu. W wyborach w 2013 r. i ponownie w 2015 r. wszedłem w skład Zarządu Klubu. W dniu 26 kwietnia 2017 r. podczas Walnego Zebrania Sprawozdawczo-Wyborczego Klubu Inteligencji Katolickiej w Toruniu zostałem wybrany prezesem Klubu. Funkcję tę pełnię do dnia dzisiejszego, podejmując aktywną działalność prelekcyjno-wykładową otwartą na współpracę z innymi podmiotami, w szczególności kościelnymi, naukowymi i kulturalnymi.

Równocześnie zaangażowałem się w wiele inicjatyw kościelnych i społecznych promujących nauczanie Soboru Watykańskiego II na poziomie ogólnopolskim. Działania te zostały dostrzeżone i docenione przez całe środowisko Klubów Inteligencji Katolickiej w Polsce. Podczas posiedzenia wszystkich prezesów Klubów Inteligencji Katolickiej w czasie XXXVII Pielgrzymki KIK-ów na Jasną Górę zostałem jednogłośnie wybrany Sekretarzem Porozumienia Klubów Inteligencji Katolickiej w Polsce. Funkcja ta ma spore znaczenie organizacyjne, gdyż w praktyce koordynuję prace Sekretariatu oraz trzech Współprzewodniczących Porozumienia.

Dekretem Biskupa Diecezjalnego Toruńskiego ks. prof. dr hab. Wiesława Śmigła z dnia 22 października 2018 r. otrzymałem nominację na członka Diecezjalnej Rady Ruchów i Stowarzyszeń Katolickich Diecezji Toruńskiej. Jest to moja trzecia z rzędu kadencja.

J. Udział w działalności popularyzatorskiej i edukacyjnej:

W okresie pracy w Zarządzie, jak i w czasie prezesowania Klubowi Inteligencji Katolickiej w Toruniu kierowałem i bezpośrednio nadzorowałem przygotowanie ponad stu prelekcji, odczytów i wykładów naukowych (z zakresu historii Kościoła; historii Polski; historii kultury, sztuki i nauki; katolickiej nauki społecznej). Byłem inicjatorem i głównym koordynatorem szeregu przedsięwzięć o charakterze ściśle naukowym. Przygotowałem kilkanaście promocji i prezentacji książek naukowych autorstwa historyków z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika i z Instytutu Pamięci Narodowej. Byłem m.in. pomysłodawcą, scenarzystą i organizatorem cyklicznych wykładów zatytułowanych „Wieczory Soborowe” (październik 2011 r. – czerwiec 2012 r.) oraz serii prelekcji „Drogi do niepodległości”, przybliżającej różnorodne odsłony walk o niepodległość i granice Polski (maj – październik 2018 r.). Prelekcje wygłaszali znani naukowcy historycy, politolodzy i teolodzy z kilkudziesięciu ośrodków naukowo-badawczych w kraju.

W okresie ostatnich kilku lat wygłaszałem wykłady o tematyce historycznej dla różnorodnych środowisk katolickich. Moimi słuchaczami byli m.in.: wykładowcy i nauczyciele zrzeszeni w Katolickim Stowarzyszeniu Wychowawców w Poznaniu; alumni Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie; młodzież szkolna w Centrum Edukacji Młodzieży im. ks. Jerzego Popiełuszki w Górsku koło Toruniu; działacze i członkowie Diecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej.

K. Działalność ekspercka i wystawiennicza:

Dwukrotnie w 2013 i w 2018 r. przygotowywałem wystawy prezentowane w gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Byłem współtwórcą scenariusza i konsultantem naukowym wystawy „Profesor Karol Górski (1903–1988). Świadectwo życia i wiary”, której uroczyste otwarcie miało miejsce 10 grudnia 2013 r. W roku ubiegłym byłem natomiast twórcą scenariusza, konsultantem naukowym, ekspertem ikonograficznym i pełnomocnikiem ze strony Towarzystwa Jezusowego wystawy „Ad maiora natus sum. Droga do świętości Stanisława Kostki SJ (1550–1568)”. Uroczyste otwarcie wystawy nastąpiło 13 listopada 2018 r. Honorowy patronat nad obydwoma wydarzeniami objął JM Rektor UMK.

Michał Brański